CAPVT XIX.

De manifestis vsurariis.

1 GRegorius † X.in Concil. Lugdunensi statuit, vt vsurarij manifesti, etiamsi iusserint vsuras restitui, & criminis commissi pœnituerint, minime Ecclesiasticæ sepulturæ tradantur, nec ad Sacramenta Ecclesiæ admittantur, & quod testamentis ipsorum aliquis non interfit tanquam testis, imo & quod eorum testamenta sint nulla ipso iure, nisi de vsuris ipsis fuerit iuxta eorum facultates, vel post obitum plenarie satisfactum, aut illis, quibus facienda est restitutio, si præsto sint, vel aliis eorum nomine idonee de restitutione facienda sit cautum, expressa quantitate, si ipsa manifesta fuerit, alioqui arbitrio recipientis cautionem moderandam: & quod si scienter minorem quam verisimiliter credatut moderauerit, ad satisfactionem residui teneatur. Religiosi autem & alij, qui manifestos vsurarios contra præd. sanctionis formam ad Ecclesiasticam ausi fuerint admittere sepulturam, pœnæ Lateran. Concil. contr. vsurarios promulgatæ subiaceant: Ita habetur *in c. quamquam, de vsur. in* 6 imo excommunicantur ipso facto, si hoc sci-
2 enter fecerint, *vt in Clem.* 1. *de sepult.* Sed & † Alex. III. in Concil. Lateran. præceperat, vt vsurarij manifesti nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam (si in hoc peccato decesserint) accipiant sepulturam, sed neque oblationes eorum quisquam accipiat sub pœna restitutionis accepti, & suspensionis officij arbitrio sui Episcopi, vt cauetur *in c. quia in omnibus de vsur.* Ea tamen est † differentia inter casum *d.*
3 *c. quia in omnibus*, & casum *d. c. quanquam*, quod in casu *d. c. quia in omnibus*, agitur de pœnis statutis contra manifestos vsurarios, qui in peccato & crimine decesserint, vt hi in loco sacro minime sepeliantur, nec admittantur ad communionem Eucharistiæ, nec recipiantur eorum oblationes, si prædicti criminis nó pœnituerint: at in casu *dict. c. quanquam*, agitur de pœnis statutis, quæ prope sunt eædem contra manifestos vsurarios, etiamsi hi criminis & peccati pœnituerint ac iusserint vsuras creditoribus restitui, nisi plenarie satisfecerint, aut idonee cauerint cum fideiussoribus vel pignoribus, vt latius continetur *ibidem*: sicque pronisum fuit in d. Concil. Lugdunens. *circa formam satisfactionis, & cautionis præstandæ* ad hoc, vt hi manifesti vsurarij pœnitentes ad Sacramenta Ecclesiæ atque Ecclesiasticam sepulturam admittantur. Nomine autem cautionis idoneæ, de qua *in d. cap. quanquam*, intelligitur fideiussoria vel pignoratitia, ideoque non
4 sufficeret simplex cautio, nisi † non posset dare fideiussorem nec pignora, idque iuret, maxime, si hoc sit verisimile, nempe cum aliam cautionem dare non posse, quia tunc simplex cautio admittenda erit, ita gloss. *in d. c. quamquam, verbo, idonee*, communiter *ibi*; recepta, *& in c. ad nostram, de iureiur.* gloss. & late Ias. *in l. sancimus, C. de verb. signif.* est communis secundum Couar. *lib.* 3. *variar. resolut. cap.* 3. *num.* 6. *in princ.* sequitur Nauar. *in man. Latin. c.* 27. *n.* 279. Vnde non sufficiet hypotheca bonorum generalis, nec etiam specialis secundum Dd. communit. *in d. c. quanquam*, quos sequitur Socin. *consil.* 127. *col.* 4. *l.* 3. & Ant. *in d. c. cum tu, n.* 6. *de vsuris*, & Couar. *vbi supra.*

5 Quod si † vsurarius manifestus in periculo mortis sit, velitque præd. præstare, non tamen possit, à quolibet sacerdote eius confessio audiri potest & absolui, & obtenta ab eo facultate, Episc. eius promissionem declarabit, vt si conualuerit, ipsum compellat ad restitutionem: sin antem moriatur, eius hæredes: *arg. c. si quis suadente*, 17. *q.* 4. ita tenet Sylvest. *verbo restitutio*, 6. *q.* 1. quem refert & sequitur Nauar. *in man. Latin. c.* 17. *n.* 280. Intelligo autem de quolibet sacerdote approbato, hoc est, exposito ab Episcopo ad audiendas confessiones, vel eo deficiente, in artic. mortis; ab alio sacerdote, etiam non exposito, iuxta tradita per nos latius *supra, lib.* 1. *Canon. q. c.* 1. *n.* 56. *cum seqq.*

Summopere tamen oportet scire in hac materia, quis dicatur vsurarius manifestus, vt comprehendatur in prohibitione illorum iurium: hoc autem diuersimode exemplificant Dd.

Et † primo, dubio procul manifestus vsurarius est 6
ille, qui palam & publice fœneratitiam artem ita exercet, vt ipsa operis & patrati sceleris euidentia nullam excusationem habeat, vt quia tenet altare suum paratum: *arg. text. in c. euidentia, de accusat.* ita gl. *in c.* 1. *verb. manifestos, de vsur. in* 6. & *ibi* Dd. Abb. *cons.* 2. *n.* 1. *lib.* 2. post Feder. de Senis *cons.* 8. & Bart. *in lib.* 2. *n.* 3. *ff. de furtis*, Bald. *cons.* 17. factum super quo, *in fi. lib.* 1. & Calder. *inter consilia Bald. cons.* 162. *casus super que, num.* 2. Ias. *cons.* 78. *num.* 3. *lib.* 3. Angel. *in sua disputat. quæ incipit Astensis miles, col.* 2. Fulgos. *cons.* 138. *visis præcepto, & c. col.* 2. & in hoc conueniunt omnes secund. Couar. *d. c.* 3. *n.* 4. *in princ. & in num.* 5. *vers. at si tractetur*, sequitur Nauar. *d. c.* 17. *n.* 280. loquens in eo, qui palam & notorie ad vsuram mutuat, aut suas res ob dilatam solutionem carius iusto pretio rigido manifeste vendit: addens, non esse necesse, vt quibusuis petentib. tribuat, sicut aliqui dicunt, sed quod etiam mutuatio, quando fit, sit manifesta, secund. Panorm. & Ant. de Burg. *in cap. ad nostram, de empt. & vendit.* eandem principalem sententiam sequitur Menoch. *de arbitrar. iudic. l.* 2. *centur.* 3. *casu* 235. *n.* 3. & 11. & ante eum Iulius Clarus *lib.* 5. *recept. sent.* §. *vsura, versic. sed hic quæro*, & post hæc scripta plures referens Ioseph. Mascard. *de probatio.* 3. *tom. conclus.* 1420. *n.* 3.

Quamobrem satis † non erit, alias probare aliquem 7
esse vsurarium simpliciter, nisi illa qualitas manifesti probetur quoque, nempe illum esse manifestum vsurarium: ita Bald. *d. consil.* 17. & clarius *consil.* 144. ad euidentiam permittendum est, *col.* 1. *lib.* 5. & Ioan. de Anan. *in d. c. quia in omnibus n.* 3. & alios referens Menoch. *d. n.* 4. & Mascard. *vbi supra n.* 2.

Hinc † est, vt ille, qui semel aut bis sub vsuris mu- 8
tuo dedit pecunias, etsi id probetur, non ex hoc dicitur satis probatum, illum esse manifestum vsurarium: probandum est enim, paratum esse omnibus mutuo sub fœnore dare, & sic tabulam & mensuram paratam habere ad mutuandum sub vsuris, quia requiritur frequentia delicti: ita Bart. *in d. lib.* 2. *num.* 3. *ff. de furt.* Ioan. de Anania *in d. cap. quia in omnibus col.* 2. *num.* 2. Menoch. *vbi supra, num.* 6. Vnde non recte existimat contrarium Mercad. *de tratos y contratos, lib.* 5. *col. final. fol.* 119. vbi inquit Dd. tenere, quod ad incurrendas pœnas publicorum vsurariorum, non est opus eas exercere manifestas mutuando cum interesse, sed sufficere realiter & patenter hoc crimen committere bis aut plus: quod si velimus temperare, sit vltra quatuor aut sex vices: hoc enim verum non est, sed quod prædiximus.

Manifestus † autem vsurarius præd. modo non so- 9
lum dicitur ille, qui in foro omnibus videntibus sub vsuris mutuat, sed etiam is, qui domi has vsuras assidue frequenterque exercet: ita Bart. & Angel. *in d. l.* 2. *de furt.* Angel. *in d. sua disputatione col.* 2. Abb. & alij relati & sequuti à Menoch. *vbi supra, n.* 16. & plures citans Mascar. *vbi supra, n.* 4. vbi bene declarat: inquit tamen Menoch. *vbi supra, n.* 12. & 13. quod super † hoc 10
euidenti & notorio crimine requiritur saltem quædam iudicis pronuntiatio, quæ non sententia, sed pœna exsequen

exsequenda potius appellatur, ob idque credit ante pronuntiationem vsurarium manifestum dici non posse, vt pœnis supradictis affici possit, alias frustra super notorio ius requireret pronuntiationem: & tandem *n.* 32. allegat Abb. *d. consil.* 2. *num.* 1. & Federic. & Couar. *vbi supra, num.* 4. *versic. quarto etiam*, ita tenentes: hoc tamen dictum Menochij dubium est, atque non verum existimo in terminis, de quibus agimus, nempe, quoties vsurarius ita palam & publice fœneratitiam artem exercet, vt ipsa operis & patrati sceleris euidentia nullam excusationem habeat: quod si res est ita notoria, quod nullam excusationem habeat, ad quid quæso est necessaria iudicis declaratio? Præterea Dd. quos in contrarium citat, hoc casu minime loquuntur, sed quoties quis simpliciter pro vsurario condemnatur, non vero pro manifesto vsurario, vt ex ipsis euidenter patet, de qua specie *infra* agemus, an is condemnatus dicatur manifestus vsurarius, necne? Accedit præterea, quod in specie *supra* proposita manifesti vsurarij, de qua agit Menoch. Couar. *vbi supra, num.* 4. *in princ.* & cæteri Dd. non requirunt declarationem iudicis, vnde noua ac proinde suspecta, præter supradicta, est opinio hæc Menochij: quæ tamen posset sustineri, vbi ille manifestus præd. modo aliquam excusationem haberet vel ha-
11 bere posset, ex eo, quod & si quando † exstat notorium permanens, non sit seruandus ordo iudiciarius secund. Aretin. *consil.* 163 *num.* 6. *ex cap. quanto, de translat. Episcop. & c. & in c. quæ Lotharius*, 2. *quæst.* 1. & late Grammat. *decis.* 36. *num.* 45. attamen vbi notorium aliquam excusationem habere potest, ordo iuris seruandus est secund. Aretin. *vbi supra, n.* 6. Curt. Sen. *cons.* 21. quem sequitur Iul. Clarus *lib.* 5. *recept. senten.* §. *fin. q.* 9. *vers. quæro nunquid in notoriis*, eosque refert ac probat Menoch. *vbi sup. n.* 14. 15. & 16. & ita est tenendum, tametsi Mascard. *vbi sup. n.* 7. opinionem priorem Menochij cum aliis, quos refert, videatur probare: citat tamen *num. praeced.* pro nostra sententia Ias. *consil.* 78. *n.* 3. *versic. facit, vol.* 3.

Secundo ille dicitur vsurarius manifestus, qui crimen ipsum confessus est in iudicio, iure namque ea confessio manifestum facit, *vt in cap. vestra, & in c. vlt. de cohabitatione cleric. & mulier. e. cum olim, de verb. significat.* & in terminis ita tenet in nostra specie gloss. *in cap.* 1. *verb. manifestos, in principio de vsuris, in* 6. quam *ibi* doctores sequuntur, & præterea *in c. quia omnibus, eodem titul. in decretal.* vt testatur Couarr. *d. lib.* 3. *variarum resolut. cap.* 3. *n.* 4. *versic. est enim*, vbi quod dicitur frequentissime id notorium iuris, quod appareat per confessionem in iudicio emissam: & testatur communem esse traditionem *in num.* 5. *circa fin*, *versic. ex quib.* quod etiam vltra ipsum sequitur Abb. *in d. cons.* 2. *num.* 1. *lib.* 2. & Iulius Clar. *in d.* §. *vsura, versic. item ille*, & alij plures relati à Menoch. *vbi supra, num.* 20. Itaque iuxta modo proxime relatam sententiam, manifestus vsurarius dicetur, qui apud iudicem confitetur se esse vsurarium, etiamsi simplex confessio sit, nec professus fuerit se manifestum vsurarium esse, vt explicat in terminis Philiph. Franc. *in d. c.* 1. *super gl. manifestos*, & est de mente doctorum *ibi, & in d. c. quia in omnib.* est communis traditio secund. D. Couarr. *vbi supra, d. n.* 5. *versic. ex quibus, &c.*

12 Quinimo non † tantum confessio iudicialis, sed etiam extraiudicialis facta coram sacerdote & testib. publice, ita quidem, vt in plurium notitiam deueneritt, facit quem vsurarium manifestum, vt sub dispositione *d. c. quamquam*, comprehendatur: ita gl. *ibi* addens, quod mandat restitui vsuras, & forte libros rationum tradens, quàm ita intelligunt & sequuntur Archid. Dominic. & Franc. *ibi*, Abb. *d. cons.* 2. *n.* 1. Abb. & Anan. *in d. cap. quia in omnib. col.* 5. *num.* 5. & alij plures relati per Couarr. *vbi supra, d. num.* 4. *vers. tertio*, sequitur alios allegans Menoch. *vbi supra, num.* 21. est communis secund. Soc. *consil.* 127. *num.* 3. *lib.* 3. & Iul. Clar. *vbi supra, vers. item si quis coram sacerdote*: imò idem erit, eorum rationib. consideratis, etiamsi hæc confessio extraiudicialis fieret coram sacerdote vel notorio, modo facta fuerit coram testibus ita palam & publice, quod in plurium aures, cognitionem & scientiam peruenerit, vt ex eisdem deducit Couar. *vbi supra*, post Anan. *vbi supra*, qui idem esse profitetur in eo, qui fatetur & vsuras mandat restitui in publico instrumento, vel scriptura priuata proprio sigillo sigillata, vel forte si publica fama contra eum laboret, & simul aliqua argumenta appareant, ob quæ Episcopus illum publicet & sic efficiatur manifestus: *& n.* 3. idem dixerat, quando communis opinio est, quod ipse sit vsurarius, nempe, vt tunc intelligatur illum esse manifestum: quod verum minime videtur, nisi qualitas manifesti probetur, vt ex *infrà* dicendis patebit: & quod prædiximus de confessione extraiudiciali publice facta coram sacerdote, vel notario, & testibus, &c. sequitur etiam plures citans Mascard. *vbi supra, n.* 11.

Dicetur & quarto † vsurarius manifestus secundum 13
communem traditionem, qui ob hoc crimen iam à iudice per sententiam damnatus fuerit, quia iudicis pronuntiatio notorium inducit, *vt in d. c. vlt. de cohabit. cleric. & mulier.* & in terminis ita tenet gloss. communiter approbata *in d. c.* 1. *verb. manifestos, de vsur. in* 6. vt ex omnibus *supra* citatis apparet, præcipue Couar. *d. num.* 4. *in vers. quarto etiam*, & Iulio Claro *vbi supra in vers. est item præterea ille*, sequitur dicens iustius videri Nauarr. *in manual c.* 17. *n.* 28. *vers. nec hoc requiritur*. Verum vsurarius hic hoc casu non prius manifestus dicetur, etiamsi testibus vel aliis probationibus fuerit conuictus, quam à iudice sit per sententiam damnatus, vt explicant Hostiens. Abb. & alij *in c. cum in diœcesi, de vsur.* Fed. *cons.* 64. Abb. *d. cons.* 2. *n.* 2. *lib.* 2. & alios referens Couar. *vbi supra vers. quarto*, vbi ita esse intelligendam gloss. *d. c.* 1. *verb. manifestos*, & alios, qui eius meminere, affirmat: sequitur Menoch. *d. casu* 235 *n.* 32. dicens vsuratium manifestum secundum nostros Dd. illum dici non posse, præcipue ante sententiam & declarationem prolatam: sequitur plures referens Mascard. *vbi supra, n.* 17.

Hi sunt modi præcipui communiter à nostris doctoribus traditi ad probandum, quem esse manifestum vsurarium, vt comprehendatur sub prohibitione & pœnis *d. c. quamquam, de vsur. lib.* 6. superest vt nostrum hac de re iudicium interponamus: & licet re vera ego vt plurimum communium traditionum sectator sim, quando euidenter à veritate non deuiant. A com-
14 muni † enim opinione recedendum non est in iudicando & consulendo, vt ex pluribus resoluit nouissime Beccius *consil* 80. *num.* 8. *lib.* 1. Addit. Alexand. *in l. si conuenerit, col. fi. sub num.* 13. *ff. de re ind.* quem refert & sequitur Beccius *cons.* 8. *num.* 24. *lib.* 1. temerarium esse à communi opinione recedere, etiam quando contra eam videretur casus legis: nihilominus illas, quas constat erroneas esse, ac contra ius, minime sequor: ac proinde in proposito existimo.

Imprimis, manifestum † vsurarium, de quo *in d. c.* 15
quia in omnibus, & in d. cap. quamquam, vere dici illum, quem primo modo ex supradictis consideramus, cum communi, quæ verissima est in hoc casu, nempe, qui ita palam & publice vsuras exercuit, tabulam sub vsuris, vt euidentia ipsius patrati sceleris vlla tergiuersatione celari nequeat, arg. text. *in l. palam, ff. de ritu nupt.* prout tenent omnes *supra* citati, nec hoc casu,

vt prædiximus, existimo esse necessariam sententiam declaratoriam.

Secus vero existimo esse de illo vsurario, qui hoc etimen simpliciter absque qualitate manifesti confessus in iudicio, vel extra coram parocho vel nota-
16 rio, & plurib. testibus, vel instrumento, aut † alias ad effectum restitutionis, vel si super eo per iudicem fuerit condemnatus absque prædicta qualitate manifesti. Hos enim aut eorum aliquem manifestum vsurarium minime probo, nec censeo, ad hoc, vt pœnis d. iurium puniantur, ex sequentibus fundamentis, intelligendo tamen, vt *infra* statim dicemus.

Primo, quia cum prædicta iura loquantur in manifestis vsurariis, exercitium ac consuetudinem vsurarum manifestum requirunt, vt constat *ex cap. 1. de vsur. in 6.* & probatur etiam, quia nomina verbalia (prout
17 est nomen manifestus, scilicet vsurarius) † requirunt frequentiam, & in vno actu non verificantur, vt tenent omnes *in cap. 1. & ibi* Ripa *num. 96. de iudic.* vbi post Paris. de Puteo, quem citat, hac in specie de fœneratore scribit, & aliis similibus comprobat, vt in meretrice, mercatore, calumniatore & his similibus, de quibus late agit Tiraq. *de pœnis temperand. causs. 51. ad fi.* Bart. & doctores *in proœm. ff. veter.* Ergo de manifesto vsurario facti, non vero iuris intelligenda sunt illa iura. Nec obstat, quod confessio & sententia inducunt notorium, *vt in c. vestra, & in c. vltim. de cohabit. cleric. & mulier* quia illud verum est in notorio iuris, non vero in notorio facti, hoc enim non inducitur, nisi ex actuum frequentia, vt apparet ex illis iuribus, & notat gloss. *in d. cap. vestra, verb. condemnatur, & doctores vtrobique.* Secundo idem probatur, quia non est verisimile, Romanum Pontificem tam graues pœnas statuisse aduersus eum, qui semel mutuum dederit sub vsuris, licet id confessus fuerit publice in iudicio vel extra, vel à iudice ex ea causa fuerit condemnatus, nec item in eum, qui secreto & occulte vsurarios contractus pactus fuerit, quamuis demum huius criminis accusatus, vel confessione vel probationib. aliis fuerit condemnatus: his namque casib. non posset iudex hunc reum pronuntiare esse manifestum vsurarium, cum reuera huiusmodi non sit, nisi frequentia actuum cum publicitate interueniat, idque sit probatum vel ab eo confessum, tunc enim merito iudex posset eum pronuntiare manifestum vsurarium, ac pro tali condemnare eum siue declarare, alias secus. Nec quod confessio aut sententia quid notorium efficiat, quicquam præstat, id enim verum est de notorio iuris, non vero de notorio facti & exercitij, vt
18 modo dicebamus: hoc † est, vt stante prædicta simplici confessione, vel iudicis condemnatione, omnibus fiat notorium illum vsurarium, talemque contractum vel crimen admisisse, non vero quod habuerit vsum, exercitium vel consuetudinem fœnerandi, quod ad factum potius & frequentiam quam ad ius refertur, quæ inter se maxime distant, ac dissimilia sunt: itaque licet post simplicem hac de re confessionem, vel condemnationem censeatur quis vsurarius manifestus, intelligitur tamen in hunc sensum, id est, manifestus & publicatus, non autem manifestus ratione manifesti exercitij & negotij: quod vltimum requiritur quoad pœnas dictorum iurium incurrendas.

Tertio idem conuincitur, quia si aliud diceremus, sequeretur inde, eisdem pœnis affici eum, qui semel & occulte mutuum dederit sub vsuris, si vocatus ad iudicium, id confessus fuerit, quib. qui publice & manifeste in conspectu omnium officium fœneratoris exercuisset, quod prorsus alienum videtur à mente & intentione Romani Pontificis.

Quarto idem comprobatur ex textu *in cap. cum in diœcesi, de vsur.* vbi si agatur de pœnis statutis *in dict. cap. quia in omnibus*, requirit textus ille, quod probetur accusatos seu delatos vsurarios esse manifestos: Ergo non satis est, constare eos esse vsurarios, nisi etiam constaret esse vsurarios manifestos, sicque exigitur huius qualitatis probatio. Quod si replices, non posse contingere hanc qualitatem manifesti vsurarij probari per argumenta, sicuti permittit textus *in dict. cap. cum in diœcesi*, respondebo argumenta *ibi* appellari indubitata indicia aliasque † apertissimas probatio- 19
nes, de quib. *in l. vltim. C. de probat.* ita in terminis interpretatur eum text. Couarr. *d. lib. 3. variar. resolut. cap. 3. num. 5. ad finem, versicul. quod si dixeris*, & ante eum Burgund. *in dicto cap. ad nostram, num. 28.* dicens, hæc indicia debere esse clara & aperta, quem refert Menochius *vbi suprà, numero 29.* & iuxta hæc intelligendus est etiam Thesaurus Christian. *religio. cap. 67. num. 32.* dicens, quod vsurarij manifesti dicuntur illi, qui licet non possint conuinci testibus, conuincuntur aliis præsumptionibus, *vt in c. cum in diœcesi, de vsur.* nempe, quando præsumptiones huiusmodi sunt vrgentissimæ & apertissimæ, & indicia clara, alias secus.

Quinto eadem † sententia comprobatur, quia vbi- 20
cunque lex seu dispositio se fundat in aliqua qualitate, ante omnia oportet de ea constare, *vt in l. eius, qui in prouincia, versicul. quoniam, ff. si cert. petat. & in leg. non ignorat, Codic. qui accusare non poss.* & in aliis plurib. iuribus, quæ citat, ex eis ita deducens & loquens in qualitate delicti notorij Anton. Gomez *in tert. tom. cap. primo, de delict. n. 44.* sed iura loquuntur in vsurariis manifestis, & sic hac qualitate notatis: Ergo id ante omnia debet constare in confessione vel sententia, ad hoc, vt manifestus vsurarius in proposito dicatur, alias secus.

Sexto facit etiam, quia cum prædicta iura loquantur in manifestis vsurariis, si prædicta qualitas non sit probata nec expressa in confessione vel sententia, deficeret iam lex, hoc est, constitutio dictorum iurium: sed in casibus, in quibus † lex deficit, non est 21
hæc vtilis actio danda, *vt in leg. si vero, §. de viro, & ibi doctores, ff. solut. matrimon.* & vbi deficiunt verba legis, deficit eius dispositio, *leg. 4. §. toties, ff. de damno infecto, leg. 1. §. loquitur, ff. de aqua quotid. & æsti.* & hæc est communis regula *dict. §. toties*, & alia iura idem probantia, vt affirmat Decius *consil. 591. num. 2.* & nos quoque deduximus latius comprobantes *consilio 21. num. 2. cum sequentibus*, hocque præcipue procedit in pœnalibus, de quibus agimus, *argument. cap. odia, cum simil. de regul. iuris in 6.* & in terminis vsurarij manifesti probat Baldus *consilio 447. incip. ad euidentiam præmittendum est, num. 2. volum. 5.* dicens, quod si lex requirat aliquem esse vsurarium manifestum, non sufficit probare alteruttum, sed hoc casu de probationibus erit substantia, † qualitas & factum, 22
quod exercuit: Ergo vsura, & quod manifeste eam exercuit, quem sequuntur Catellian. Cotta *in memor. incip. lex*, quæ loquitur, & Ludou. Mexia *in l. Regia Toleti de los terminos, in 4. part. fundamento 2. n. 11.*

Septimo & vltimo † in nostra specie, quod confes- 23
sio vsurarij non debeat esse simplex, vt si diceret, se sub vsuris mutuo dedisse, sed quod sub vsuris publice sæpius vel domi frequenter mutuasset, tenet Baldus *in cap in præsentia, num. 8. de probat.* quem refert & sequitur Felinus *ibi num. 13.* & alios referens Menoch. *vbi supra, num. 5. & num. 20.* qui prædict. modo declarant communem supradictam conclusionem de confessione vsurarij agentem, vt tunc demum inducat notorium in proposito nostro, quando non simpliciter facta fuerit, sed vt modo dicebamus: & hanc dicit videri

videri veriorem Mascard. *vbi suprà, num. 10.* Sic etiam & merito Antoninus de Burgos *in dict. cap. cum causa, num. 28.* improbauit secundam & quartam communes supradictas traditiones in hac materia de vsurario manifesto quoad pœnas *dict. cap. quamquam*, casdem etiam & tertiam expressim reprobauit quoad eiusdem text. pœnas Domin. Couarruu. *vbi supra, n. 5. versicul. ac si tractetur*, quorum opinionem, vtpote verissimam atque humaniorem, libentissime probo: tametsi communis sententia forte ob ipsius, auctoritatem in prazi obtineret, posset tamen ipsa moderari, vt non omnino reiiciatur, vbi vsurarius simul fateretur qualitatem exercitij, ac vsum notorium ipsius vel iudex pro tali notorio vsurario eum condemnaret, quo casu proculdubio communis procederet, imo requiri necessario hoc videtur, ad hoc, vt notorius vsurarius dicatur ad incurrendas pœnas dictorum iurium vt patet ex omnibus *supra* adductis, & in hoc capite
24 ratiocinatis: Inquit † tamen Couarruuias *dict. num. 5. versicul. tandem*, secus esse si tractetur de pœnis *in dicto capit. quia in omnibus*, statutis, nempe, vbi actum fuerit de non sepeliendis in loco sacro vsurariis manifestis, qui in eo peccato & crimine decesserunt, & de non recipiendis eorum oblationibus, deque non admittendis vsurariis, qui non pœnituerint eius criminis, ad communionem Eucharistiæ, quia in his casibus sat erit, esse quem vsurarium manifestum operis euidentia, confessione iudiciali, vel extraiudiciali, vel indicis condemnatione iuxta communes traditiones: atque in hunc modum accipiendum esse text. *in dict. c. cum in diœcesi*, dum secund. Abb. communem probat, eum dici manifestum vsurarium, qui argumentis aliisve probationibus à iudice huius criminis reus fuerit pronunciatus, cum ad hos effectus, ad hasque iuris pœnas vsurarias dicatur is, qui de eo crimine conuictus fuerit, aut saltem valeat statim facillime conuinci; itaque doctissimus vir ille differentiam hanc constituit inter casus *dict. cap quia in omnibus, & text. tui in dict. c. quamquam*, vt cum agitur de pœnis imponendis, de quibus *in dict. cap. quia in omnibus*, sufficiat confessio simplex, vel condemnatio vsurarij, ad eum inducendum notorium vsurarium, secundum communem, quam in hac specie probat: si vero tractetur de pœnis statutis *in d. capit. quanquam* hoc non sufficiat, sed omnino requiratur operis euidentia, de qua *supra* in primo membro, & sic contra communem.

Quæ differentia coadiuuari & verificari potest ex altera, quæ ex litera amborum textuum constat esse inter vtrumque casum eorundem: In primo enim, hoc est, *in d. c. quia in omnibus*, vsurarij manifesti in peccato & crimine decedunt absque pœnitentia, ideoque nil mirum, si confessio simplex vel condemnatio huiusmodi ipsorum sufficiat ad efficiendos eos notorios vsurarios: at vero in casu *dict. cap. quamquam*, vsurarij manifesti pœnitentia ducti vsuras iusserunt restitui, & nihilominus nisi plenarie satisfecerint, &c. adhuc carere debent Ecclesiastica sepultura, nec ad confessionem admittendi sunt, nec etiam absoluendi, nec testamenta eorum valent, nisi de vsuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro suarum vitium facultate præstiterint, vt præmittitur, in eodem textu, ibi *idoneam cautionem*: vade simplices vsurarij, si saltem pœnituerint, iusserintque vsuras reddi, licet cætera de satisfactione aut idoneæ cautionis præstatione non adimpleuerint, videtur quod prædictis non careant, nec in illas pœnas incidant, nisi tantum hi vsurarij, qui primo modo supradicto manifesti fuerint, nempe operis euidentia, vt prædiximus. Nihilominus præfata casuum differentia ad rem, de qua agimus, nihil pertinere videtur, cum in vtroque casu eædem pœnæ prope sint impositæ, scilicet denegationis sepulturæ, & Sacramentorum Ecclesiæ: Ergo ad tot tamque graues pœnas incurrendas, præsumendum non est, Romanum Pontificem velle eum esse vsurarium manifestum, qui semel mutuum dederit sub vsuris, licet hoc confessus fuerit publice in iudicio vel extra, aut à iudice ex causa fuerit damnatus, nisi qualitas illa exercitij manifesti in confessione vel sententia adsit. Mdlitantque præterea in casu *dict. cap. quia in omnibus*, omnia fundamenta prædicta, quæ circa pœnas *dict. cap. quamquam*, vtroque enim casu Summus Pontifex de manifestis vsurariis loquitur, eosque eisdem prope pœnis puniendos esse præcipit: Quamuis enim magis delinquat vsurarius manifestus, qui impœnitens decessit, quam ille, qui licet pœnituerit eius criminis, vsurasque restitui mandauit, non tamen satisfecit, cum posset, nec idoneam cautionem de restituendo præstitit: nihilominus tamen vterque ad incurrendas pœnas eorundem iurium debet esse manifestus vsurarius, vt eadem iura proclamant. At hæc manifestationis qualitas, cum simus in maxime pœnalibus, eadem esse debet, quia respicit vsum & exercitium notorium: cur igitur dicendum est, in vno casu sufficere confessionem simplicem vsurarij, vel condemnationem huiusmodi, in altero vero minime, sed requiri tam operis euidentiam ac frequentiam, quæ nulla valeat excusatione celari? aut enim in vtroque casu eadem requirenda est, aut sufficit simplex confessio, vel sententia: hoc autem procedere iuxta mentem Pontificum & iuris rationem non potest: Ergo illa in vtroque casu requiritur, præcipue cum vsurarius, qui impœnitens decesserit, non solum delinquat contra decisionem *dict. cap. quia in omnibus*, sed etiam & à fortiori, contra *dict. capit. quamquam*, quandoquidem vsuras non restituit, nec idonee cauit de restituendo præter suam impœnitentiam: & ita merito Menochius *vbi suprà*, quem contra communiter allegauimus, non distinguit inter supradictos casus, quamuis vidisset Couarruuiam *vbi suprà*, vt constat ex eo, sed in vtroque tenuit, non sufficere simplicem confessionem vsurarij ad iudicandum eum notorium vsurarium, vt vidimus: Loquitur enim in terminis *dict. cap. quia in omnibus, & dict. cap. quamquam*, vt ex principio casus illius, 235. *n. 1.* patet, cui subordinantur ea, quæ sequuntur. Sed & alios plures modos probandi manifestum aliquem esse vsurarium prosequuntur doctores *vbi suprà*, præcipue Abb. *dict. consil 2. per totum lib. 2.* & Menochius *dict. casu 235. per totum*, vltra Couarru. *vbi suprà*, qui tamen ad pœnas *dict. cap. quamquam*, quod exposuimus, non spectant: ideo eos omitto.

SVMMARIVM.

1 *Pœna adiecta dationi quantitatis præsumitur in fraudem vsurarum, quando excedit legitimum modum earum.*

2 *Pœna conuentionalis etiam vltra quadruplum exigi potest secundum opinionem Innocentij & magis communem.*

3 *Iure Regio pœna adiecta dationi quantitatis in fauorem hominis soliti fœnerari, exigi non potest, sed si non sit solitus fœnerari, exigi potest. Idem in conscientia, vt in num. 17.*

4 *Pœna conuentionalis adiecta obligationi faciendi, vel non faciendi, etiam vltra quadruplum exigit potest.*

5 *De stylo curiarum non sit condemnatio pœnæ conuentionalis, nisi quatenus interest, & non vltra.*

6 *Pœna conuentionalis de rigore iuris si excessiua non sit,*

sit, sed moderata, exigi potest, siue intersit, siue non.

7 *Pœna conuentionalis in contractibus censualibus redimibilibus contra morosum census debitorem conuenta hodie non valet per motum proprium Py V. poterit tamen conuenire, vt soluatur quod in exactione constiterit expendendum, vt in n.8.*

9 *Pœna commissi in eisdem contractibus censualibus adiecta quando valeat, & quando non.*

10 *Pœna conuentionalis in curia mercatorum, vbi proceditur de bono & æquo, an exigi possit, quando nihil interest, & num. seqq.*

11 *Pœna conuentionalis in conscientia exigi potest, etsi nihil intersit vel etiam vltra id quod interest, concurrentibus de quibus hic, & in n.13. & 14.*

12 *Pœnam conuentionalem non tenetur quis soluere, nisi ab eo petatur: secus tamen erit, si ab eo petatur.*

15 *Clerici an pœnam conuentionalem possint exigere vltra quam interest, & quid in Ecclesia, n.16.*

18 *Pœna conuentionalis iure Canonico non committitur, nisi pro parte non soluta tantum, secus pro parte soluta & adimpleta, & in n.19.*

CAPVT XX.

De pœna conuentionali, an iure & in conscientia secure exigi possit.

MAxime concertatum est inter nostros doctores; *An iure communi pœna conuentionalis adiecta dationi quantitatis, exigi possit.* Duodecim enim opiniones sunt, quas refert in hoc Petrus Rebuf. *in repetit. l. vnic. in gloss. proferuntur, num. 9. cum seqq. C. de sentent. quæ pro eo, quod interest, proferuntur,* è quibus vnam vel duas tantum referam: Glossa namque *in l. Iulianus, lib. 15. §. ibidem Papinianus, verb. excedit*, ibi, *Vnde*
1 *dic æquius, ff. de action. empt.* tenet, quod † semper præsumatur fraus ex quantitate pecuniæ, quæ excedit legitimum modum vsurarum: est communis, vt plurimos allegans resolui *in meo tractatu de iurament. confirmat. 1. part. cap. 36. n. 10.* Vnde cum hodie vsuræ sint omnino & omni iure prohibitæ atque in nulla quantitate permissæ, vt *supra* late probauimus *cap. 18. in princ.* quælibet pœna conuentionalis adiecta dationi quantitatis, censebitur adiecta in fraudem vsurarum,
2 ac proinde iure vltra non poterit. Rursus † Innoc. *in c. sacro, de sent. excommunio.* tenet, quod pœna conuentionalis etiam vltra quadruplum potest exigi: quam opinionem testatur magis communem esse Petrus Rebuff. *vbi suprà num. 32.* vbi *in numeris sequentibus* pluribus modis ampliat & limitat. Iure tamen nostro Regio sedata est hæc controuersia per *leg. final. titul. 11. part. 5. in versic. mas si la pena*, vbi expresse †
3 deciditur, quod pœna adiecta dationi quantitatis in fauorem hominis soliti fœnerari, exigi non potest: si vero sit adiecta in fauorem illius, qui non sit solitus fœnerari, possit exigi: Quam legem pro expressa ad hoc ipsum notat Gregor. Lopez *ibidem*, dicens approbare opinionem Innoc. *in c. suam, de pœnis, & gl. in l. si pœnam, ff. de vsuris, cum simil.* & tandem limitat illam legem aliquibus modis, prout etiam retulimus, *vbi suprà*, & hoc modo debet intelligi Angelus vbi statim citabitur simpliciter & indistincte tenens, & cum eo cæteri Summistæ, quod pœna conuentionalis, quando simpliciter est apposita dationi quantitatis, censetur apposita in fraudem vsurarum.

4 Ex quibus † proculdubio infertur, pœnam conuentionalem adiectam obligationi faciendi vel non faciendi, etiam vltra quadruplum recte exigi posse, vt late probat Rebuff. *vbi suprà, num. 35. cum seqq. & ante* eum Angel. de Clauas. *in summa verb. pœna, num. 12.* De stylo tamen curiarum † non fit condemnatio pœ- 5
næ conuentionalis, nisi quatenus interest, & non vltra, vt refert Matthæus de Afflict. *decis. Neapol. 135.* & probat Auendan. *in suo diction. verb. pœna conuentionalis*, & mihi placuit hæc opinio, *d. cap. 36. n. 10. el 2.* vbi nonnullos casus ita practicatos retuli, vbi fuit exacta, quia intererat, veluti in obligationibus soluendi aliquam pecuniæ quantitatem, adiecto salario pro persona, quæ ad eam exigendum debeat ire ad locum rei obligati, moderato tamen arbitrio boni viri iuxta expensas faciendas ea in re, & alios casus, in quibus non fuit datus locus exactioni pœnæ conuentionalis, quia nihil intererat petentis, eam conuentionem fuisse seruatam, & consuetudo erat non exigendi similes pœnas, nisi quatenus interesset: & nunc quoque mihi placet eadem praxis, ac iustissima videtur, tametsi de rigore iuris pœna conuentionalis si excessiua non sit, sed moderata, exigi possit, siue † intersit, 6
siue non, *vt in l. cum pœna*, vbi gloss. & Bartol. *ff. de arbitr.* & plerique alij *in leg. 2. §. item si in facto, ff. de verborum obligation.* & hoc est receptum secundum Benuenut. Anconit. *in tractatu de mercat. titul. de contractibus mercat. num. 21. pag. 141.*

In contractibus autem censualibus redimibilibus 7
hodie iustis rationibus motus proprius Pij V. Pontificis Maximi præcipit pacta continentia, morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem censui subiectam, siue aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitam perdere, aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita esse & nulla, imo & censum augeri, & nouum creari super eadem vel alia re in fauorem eiusdem aut alterius personæ per eum suppositæ, pro censibus præteriti vel futuri temporis omnino prohibetur: quo speciale est in prædictis censualibus contractibus, in cætetis vero, de quibus motus proprius non loquitur, ius commune & Regium erit seruandum. Quinimo etsi in † contra- 8
ctibus censualibus certa pœna conuentionalis apposita pro salariis & expensis, aut quæ iuramento creditoris liquidetur, non valeat: attamen quod soluatur, quod vere ac legitime constiterit in exactione censuum moderate expendendum, non censeo esse prohibitum illo motu proprio, deduci in pactum, tunc quia motus proprius à contratio sensu hoc insinuat, tum etiam, quia in hac specie cessat ratio prohibitionis, quia est damnum emergens, & ita teneo & sæpe consului, salua censura & correctione sacrosanctæ matris Ecclesiæ: & postea nouissime super declaratione d. motus proprij ita expresse inueni tenere Nauar. *in comment. de vsuris, n. 89.*

Pœna autem † commissi in eisdem contractibus 9
censualibus, quoties census constituitur super bonis constituentis ipsum in fauorem alterius, qui eum pecunia emit, non est licita in conscientia, sed tantum debitor tenebitur ad solutionem redditiuum decursorum, non vero ad amplius: secus tamen erit in pœna commissi apposita in emphyteosi perpetua, quæ constituitur super re creditoris, eo casu, quo secundum praxin hodiernam potest exigi pœna commissi in iudicio, alias secus prout de vtroque late egimus *in d. nostro tractat. de iuram. confirm. 1 p. c. 31. n. 10. & 11.*

Sed an † pœna conuentionalis in iuria mercato- 10
rum, vbi proceditur de bono & æquo, possit exigi, quando nihil interest, valde controuertitur. Angel. enim *consil. 219. arbitror dictam pœnam, &c.* tenet, nihil præter id, quod mercatoris interfit, peti possit, cuius sententiam probauit Franc. Aretin. *in leg. 4. §. Cato,*

col. 1. ff. de verb. oblig. esset enim præter æquum & bonum: & æquitas præcipue inter mercatores seruanda est, *l. Quintus*, vbi Bart. *ff. mandati*, & prætor debet habere ante oculos æquitatem, *l. quod si Ephesi, ff. de eo, quod cert. loc.* & in stipulatione prætoria non exigitur pœna, si non interest; *l. & si post tres, ff. si quis caut. l. 2. in fin. ff. si quis vor. non ier.* vbi Bart. Alex. Ias. & Socin. notarunt, & cum hac opinione, quamuis confuse, videtur remanere Lancellot. *in l. 2. §. item & si in facto, num. 7. ff. de verb. obligatio.* & eam deliberate sequitur Ioan. Crotus *in d. §. Cato, sub num. 8. & seqq. in primis commentariis.*

Nihilominus tamen contraria sententia in proposito placuit Iason. *in d. §. item & si in facto, n. 16. & 17.* dicens minime admittendum, quod pœna, quæ ex partium conuentione proficiscitur, iuxta *l. final. ff. de præstipul.* contra æquitatem censeatur, cum nihil sit, quod magis fidei humanæ congruat, quam pacta & conuentiones obseruare, præcipue inter mercatores, *vt in lib. 1. ff. de constit. pecun.* & hanc sententiam sequitur & late comprobat respondens fundamentis contrariæ, & dicens probabilem & rationabilem Benuenu. *vbi supra, in n. 23. vers. his igitur relatis*, quæ etiam mihi placet propter exuberantiam bonæ fidei, quæ inter mercatores versatur, apud quos vt sustineatur ipsa bona fides, & creditum (vt ita dicam) punctualiter omnia pacta licita sunt seruanda, prout regulariter est pœna conuentionalis. Accedit præterea non infima ratio, quia plerunque atque vt plurimum inter eos interest pacta seruari, cum negotiandi arti sint dicati, & in eo eorum versetur proprium officium: Quamobrem, etsi aliquando eis non multum interfit, conuentionem pœnalem seruari, adhuc exigi poterit præd. pœna, vt pacta licita inter ipsos omnino & semper seruentur, tam ex iuris dispositione, quam æquitate attenta, vt mercatura conseruetur, quæ admodum vtilis est Reipublicæ.

11 Quinimo & extra † causam mercatorum doctores Pontificij ac Theologi existimant & probant, licitum esse exigere pœnam conuentionalem, etsi nihil exigentis interfit, vel etiamsi excedat interesse ex fide & pactione non seruata: ita Innoc. *in c. tuam, de pœnis*, quem sequitur Abb. *in c. dilecti, col. 3. versic. sexta & vltima pœna, de arbitr.* quos refert, cum eis transiens & loquens in conscientia, Benuen. *vbi suprà d. num. 23. in princip.* & late probat Conrad. *de contract. quæst. 31. conclus. 3.* & Rebuff. *in d. l. vnic. super verb. proferuntur, num. 38. iuncto n. 43.* vbi id Iure Canonico probat, per *d. c. suam, de pœnis*, secundum vnum intellectum, glossa & *ibi* Dd. *in d. c. quanquam 23. dist.* Iason & alij *in d. §. Cato*, & Corneus *cons. 220. miror satis, col. vlt. lib. 1.* & hanc sententiam Innoc. & Abbas *vbi supra*, probauit etiam in conscientia Angel. *in summa verb. pœna, num. 12.* præterquam si sit in fraudem, veluti si apponatur simpliciter dationi quantitatis, quia tunc præsumitur apposita in fraudem vsurarum. Hæc tamen Angeli limitatio intelligi debet eo casu, quo pœna sit apposita solito fœnerati, alias secus iuxta suprad. & per Rebuff. *vbi sup. n. 47.* Eandem sententiam probauit, alios allegans Syluester *in summa verb. pœna, n. 25. versic. septimum*, & Armilla aurea *in eodem verbo, n. 5.* dicens, hoc etiam procedere in foro pœnitentiali, etiamsi interesse excedat, nisi quando contractus est contrarius (licet sit præter ius) & nullus, *vt in d. c. dilecti, de arbitr.* & bene, quia quando contractus est nullus, pœna etiam in eo contenta non debetur, iuxta glossam communiter approbatam atque ab omnibus receptissimam *in l. si patronus, verbo, Fabiana, ff. si quid in fraudem patronorum*, vt resoluimus plures citando *d. c. 36. num. 6.* & quod pœna conuentionalis de partium consensu sine duplo iuste statui possit, probat late Medina *de restit. tit. de rebus per vsuram acquisit. §. quarta causa*, vbi quod oportet aliquas conditiones seruari, vt huiusmodi conuentionalis pœna licite imponatur, & vna est, quod mutuator mallet in conscientia sortem, quam mutuauit, in termino nudam habere, quam mutuatario in mora existente, sortem simul habere cum pœna. Tandem *in princip. col. fin. illius*, §: inquit, quod quando huiusmodi pœna non pro interesse, sed pro culpa & mora debitoris imponitur, non opus est, sit ipsi interesse proportionata, quia etiam omni interesse secluso locum habet præfata pœna, & esse licitam pœnam conuentionalem, quando est apposita, vt timore eam incurrendi debitor soluat, præsertim optando potius solutionem, quam pœnæ incursionem, tenet Nauar. *in man. Latin. cap. 17. num. 215.* ibi, *sed non nisi*, tametsi in hoc contra Medin. & Nauar. teneat Petrus à Nauar. statim citandus *num. 333.* nempe, quod etiamsi non mallet solutionem sine pœna, nec etiam indifferens sit, non peccet peccato vsuræ exigendo pœnam, etiamsi lucrum prætendat, licet ad aliud peccati genus reducatur huiusmodi praua intentio, & forte hoc verius *& litera M. in versic. tamen dicendum, lib. 2.* & quod pœna conuentionalis in mutuo secure apponi & exigi possit, quando simpliciter & plane moderata nimis, & cum charitate apponitur, etiamsi ex dilatione nullum damnum sequatur, dummodo cum humanitate & lenitate exigatur, & ex magna dilatione in reddendo mutuo, secus statim ab impleto termino solutionis, probat & tenet Merea. *de tratos y contratos, in materia, de vsur. cap. 7. in versic. lo que se permite, el 2. fol. mihi 100. col. 1.* & latius Petrus à Nauar. *lib. 3. de restit. cap. 3. n. 331. cum plurib. seqq.* vbi *n. 338.* resoluit cum Mercado *vbi suprà*, quod mora debet esse notabilis, non vnius horæ vel diei, vel etiam hebdomadæ, sed arbitrio prudentium: Eandem principalem sententiam in conscientia videtur probare frater Angles *in suis Floribus Theolog. quæst. in quæst. de contract. mutui, in conclusione ad euitandam, pag. 162.* & quod in foro conscientiæ pœna conuentionalis exigi possit, tenent plures citati per Rebuff. *vbi suprà, num. 40.* non tamen declarat, sicut cæteri suprædicti, etiamsi excedat interesse: verum paulo inferius *num. 43.* ampliat conclusionem principalem, quam *suprà* diximus, ipsum asserere, esse magis communem *in n. 32.* etiamsi non intersit: quod etiam sequitur & probat dicens esse magis communem opinionem Corneus *consil. 69. circa fin. litera L. versic. & licet sint opiniones*, & iterum *cons. 2. liter. L. & consil. 55. litera N. vol. 3.* cum Innoc. & Abb. *vbi suprà*, probare videtur in terminis Benuen. *vbi sup. n. 23.* & inquit D. Couar. *in 4. decretal. cons. 2. part. c. 6. §. 8. n. 11.* quod is qui ex conuentione vel lege pœnam exigit & extorquet, nullum peccatum committit, quando lex est iusta, vel pœna conuentionalis licite in contractu deducitur, dicens cum aliis, quos citat, esse apud omnes probatissimam opinionem, quam etiam nos sequuti fuimus *in d. nostro tractatu de iuram. confirm. 1. part. cap. 36. n. 11. vers. & licet*, & nouissime eam probat ac defendit instructorium negotiantium *lib. 1. cap. 30. pag. 98. versic. porro de hoc dubio*, & ita existimo tenendum, quamuis D. Franc. Sarmient. *lib. 3. select. interpret. cap. 6. num. 10. in versic. de aliis*, teneat Iure Canonico inspecto, per text. *in d. cap. suam, de pœnis* (quod tamen alio diuerso casu loquitur, *vt infra* dicemus) si appareat manifeste nihil interesse parti, nullo modo pœnam conuentionalem esse exigendam nisi vbicunque si pœna exigeretur, nullum damnum pateretur ille, contra quem agitur ad pœnam toto negotio inspecto, *argum. l. bona fides, ff. deposit.* in exemplo *ibi* per eum posito: tandem *n. 11.* resoluit;

resoluit, quod in aliis conuentionalibus pœnis, ne facile conuentiones eludantur, neue locus calumniis hominum detur, si hæc via contemnendi conuentiones aperiatur, frusta pœnæ imponerentur, si opus esset, quatenus interfit probare, quod non ita facile fieri potest, ideoque existimat, quod si ex natura rei verisimile sit, damnum stipulatorem passum esse, licet non ita exacte probetur, pœnam conuentionalem etiam Iure Canonico exigi posse, si aliquam cum verisimili damno habeat proportionem, nec poterit hac facilitate probationis grauari reus, cum in potestate sua sit ostendere veris probationibus aduersarium suum damnum passum non esse, vel nihil sua interesse, alioqui potior esset causa dolosi, & frustratorium esset consilium Iurisconsulti *in leg. fin. ff. de præt. stipul.* quæ ita se habet: *In eiusmodi stipulationibus, quæ, quanti res est promissionem habent, commodius est, certam summam comprehendere: quoniam plerumque difficilis probatio est, quanti cuiusque interfit, & ad exiguam summam deducitur.* Hæc tamen sententia & resolutio D. Sarmien. vtilis profecto est, rationabilis & non parui habenda in praxi in iudicio exteriori pro declaratione praxis, quam *suprà* retulimus, nempe quæ habet, pœnam conuentionem non exigi, nisi quatenus interfit, & non vltra: in foro autem interiori tenendum est, quod prædiximus cum communi: de qua re latissime agit Anton. Gabriel. *lib. 7. comm. opin. concl. 34. per totam*, loquens in pœna legali & in conuentionali, & communem præd. resolutionem sequitur & probat dicens etiam communem Molin. *de instit. & iur. disput.* 97. vbi quid si pro parte adimpleuit, & pro parte non.

12 Non tamen † tenetur quis pœnam, etiam conuentionalem, soluere, nisi ab alio petatur: si autem petatur, tenetur, vt sentit Cornelus *consil. 69. de duobus, in fin. vol. 2. & consil. 2. litera L. vol. 3.* dicens, quod in conscientia ex parte debitoris pœna non est debita, nec debet sibi per confessorem iniungi quod pœnam soluat: ex parte vero creditoris est debita, etiam in foro conscientiæ, potest exigi & exacta retineri, nec debet sibi per confessorem iniungi, quod eam soluat, hoc est, reddat. Sentit ergo manifeste his verbis, quod prædiximus, & expresse probat & sequitur bene probans Rebuff. *vbi sup. num. 41.* & Couar. alios allegans *etiam vbi supra* sic dicens esse intelligendum Anchar. *in regul. possessor, de reg. iuris in 6.* dicentem. simpliciter pœnam conuentionalem in foro conscientiæ deberi: scilicet si petatur: sequitur D. Anton. de Padilla *in l. si quis maior, n. 59. C. de transact.* & ita ampliatur gl. communiter approbata *in cap. fraternitas, 12. quæst. 2.* idem probans in pœna legali, & nos quoque idem probauimus *vbi sup.* & inquit Petrus à Nauar. *vbi sup. n. 336.* hanc esse differentiam inter has pœnas, quod licet pœna legalis ac iudicialis incurri non debeat ipso facto, sed post iudicis declarationem & sententiam, conuentionalis tamen in conscientia post moram ante sententiam vel declarationem debetur ex natura contractus, & communi mutuatque intelligentia contrahentium, sed supplendus est per præd. si petatur: & in terminis hanc etiam declarationem sequitur & ponit Molin. *vbi suprà, in fin. d. disp. 97.*

13 Imo quando † pœna conuentionalis, prout pœna culpæ moræ est imposita, & non vt satisfactio pro interesse, non statim vt incurritur exsoluenda est ante mandatum iudicis: secus in pœna, quæ in satisfactione interesse debetur, vt pluribus rationibus probat Nauar. *in man. Latin. cap. 23. num. 67. & 68. & nouissime instructorium negotiantium l. 1. cap. 31. vers. 2. dicimus*, & tenuit prius Nauar. *in man. Latin. c. 23. n. 68.* vbi *n. 67.* quod alia pœna conuentionalis non debetur in conscientia, nisi ad eam soluendam quis cogatur, & sic si petatur, vt prædiximus: sequitur vtrunque alios allegans D. Azeuedo *in rubric. titul. 1. lib. 2. nouæ Collect. Reg. num. 28. & 29.* Ex dictis igitur *suprà* resoluo, pœnam conuentionalem licitam in contractu valido appositam vtroque Iure ciuili & Canonico exigi posse, etiamsi nihil interfit: & quamuis in praxi ipsa non exsequatur, nisi quatenus interfit, vt prædiximus, in conscientia tamen licite exigi & haberi potest, si soluatur, quamuis excedat id, quod interest, iuxta communem & magis receptam sententiam supradictam: si tamen pœna præfata non excedat probabile interesse, vel damni emergentis, vel lucri cessantis, tunc proculdubio omni iure, & in foro exteriori, & in interiori animæ iudicio exigi ac retineri potest: quod tanquam indubium probat frater Angles *vbi sup. in conclus. incip. si pœna*, præterquam † si pœna conuentionalis esset 14
multum excessiua, vel si debitor erat impotens ad soluendum sine sua culpa & fraude, quia tunc non debetur, alioqui secus, vt tenent præcitati auctores præcipue Lauren. de Rodul. *in c. consuluit, q. 65. de vsur.* Medin. & Nauar. *vbi suprà* (addens idem esse cum obligatione restituendi secundum Scotum, & communem *in 4. distinct. 15.* in mutuante apposita pœna ei, quem iam à principio credebat ad eam diem soluere non posse, sequitur cum Mercad. Petrus à Nauar. *vbi sup. n. 332.*) & Couar. *vbi suprà, quæst. 31.* vbi latius id agit, quos refert & sequitur Rebuff. *vbi suprà, n. 49.* dicens, se vidisse in senatu istam pœnam conuentionalem coarctari, quando sapit iniustitiam, austeritatem & iniquitatem, & merito meo iudicio: quod etiam tenet Petrus à Nauar. *vbi suprà, 337.* vbi *n. 339.* inquit, tunc demum impotentiam soluendi culpa debitoris causatam non excusare à pœna conuentionali, cum fraudulenter se impotentem fecit, dissipando bona, vt tempore solutionis non esset potens, & sic pœnam euaderet, ac creditorem eluderet: secus si ob alias causas, licet culpabiles venit in inopiam, vt in exemplis de quibus *ibi* per eum. Limitant præterea Dd. hanc communem † sententiam in clericis, 15
qui vltra, quam interfit, non possunt petere: ita *in cap. cum dilectæ, de arbit. & in d. cap suam, de pœnis Anania in consil. 31. præsupposito*, & Angel. de Clauas. *vbi suprà*, hoc tamen verum esset, si scandalum ex simili exactione absque interesse oriretur, alias exigere hanc pœnam etiam clerici poterunt, quandoquidem ab hoc non reperiuntur à iure prohibiti, & maxime iudice eam suo officio applicante, secundum Sylueftrum *d. verb. pœna, num. 25. vers. septimum* vbi etiam refert ex Hostiensi & summa Rosela, quod etiam religiosi possunt repetere pœnam conuentionalem ab eo, qui non seruat arbitrium, etiamsi nullum prætenderet interesse, vel damnum: & Sylueftrum in clericis sequitur Petr. Rebuff. *vbi suprà, num. 50.* & mihi placet: Illa tamen additio Sylueftri, maxime iudice eam suo arbitrio applicante, gratis videtur facta, quandoquidem iuxta iuris regulam vulgatam iudex non petitus minime possit officium suum impartiri ad vtilitatem priuatam, *vt in l. 4. §. Prætor ait, cum simil. ff. de damno infect.* maxime ad applicandam pœnam non petitam, quæ nisi petatur, minime etiam in conscientia debetur, vt modo dicebamus, & inquit nouissime Nauar. *commentar. c. fraternitas, 12. quæst. 2. num. 4. & 5.* quod non solum licet, sed etiam decet Ecclesiæ petere rem suam cum pœna legali vel conuentionali, licet decentius esset id non facere: non tamen penitus dedecet.

Similiter eodem † modo intelligerem aliam limi- 16
tationem, quam communi supradictæ sententiæ accommodat Angel. *consil. 43. fratris, in fin.* Conrad. *de contract.*

contract. quæst. 31. Florentin. *in 2. part. suæ summæ, tit. 1. cap. 7. §. 22.* nempe in Ecclesia, de æquitate, vt ipsa pœnam conuentionalem petere non possit, nisi solum quatenus interest, secus de rigore, *vt ibi*, & Ioann. Baptista *in addit. ad Mathesilan. notabil. 47.* tradit Rebuff. *vbi suprà, num. 39.* nempe, vt hæc quoque limitatio de Ecclesia, vt illa de clericis, eadem ratione procedat, vbi scandalum ex prædicta exactione vltra id, quod interest, oriretur, alias secus.

17 Semper tamen † menti tenendum est, quod si constiterit, pœnam conuentionalem adiectam fuisse in fraudem vsurarum, prout præsumitur, quando apposita fuit dationi quantitatis ab homine solito fœnerari, vt prædiximus, non posse iuste nec in conscientia exigi, vt plerique ex supradictis tamen.

18 Vltimo aduertendum † duxi, quod licet iure ciuili attento, qui certam pecuniæ quantitatem ad diem sub pœna dare promisit, etiamsi partem soluat, debeat vniuersam pœnam pendere propter sortem non solutam, *vt in l. pœnam, §. si forte, ff. de verborum signific. l. hæredes, §. in illa, ff. famil. erciscund.* iure tamen Canonico in præfata specie non nisi pro parte non soluta respectiue committitur pœna promissa: hoc est, quod vere decidit *dict. capit. suam, de pœnis*, vt ex ipsius litera manifeste patet, cuius hic est communis intellectus secund. D. Anton. de Padilla *in l. si quis maior, num. 26. C. de transact.* & in terminis conscientiæ tenet Nauar. *vbi suprà d. num. 215.* ibi, *idem si soluta parte*, & ita est tenendum de æquitate Canonica, vt pœna non committatur, nisi pro parte non soluta tantum, quidquid alij teneant, vt resoluimus *in nostro tractat. de iuram. confirm. in 3. part. cap. 17. num. 6.* ex hoc tamen minime infertur quod D. Sarmien. *vbi suprà* asserebat, nempe in illo text. esse expressum Iure Canonico pœnam conuentionalem, si appareat, nihil interesse non esse exigendam: Ibi namque ideo pœna tantum pro parte adimpleta, & soluta respectiue non committitur, sed tantum pro non soluta, quia adimpleta fuit conuentio in parte, quamuis pro altera parte non, vnde æquum ac iustum est, vt pro parte adimpleta pœna non committatur, nec exigi possit: at vero quando nihil fuit obseruatum nec adimpletum, nec d. text. probat, quod pœna conuentionalis, si nihil interfit, non exigatur: nec mirum contrarium videri debet, quandoquidem in totum conuentio non fuit obseruata, sed defraudata ac fides fracta, cum æquitati conueniat, ac fidei humanæ nihil sit tam naturale, quam vt pacta seruentur, vt probauimus.

SVMMARIVM.

1 *Decimæ Iure diuino & naturali institutæ sunt, & numero 3.*
2 *Decimæ multiplici ratione præcipiuntur à Deo.*
4 *Omnes decimæ personales & reales sunt integre persoluendæ.*
5 *Decimæ personales an à iure diuino sint inductæ sine præceptæ, & num. 33.*
6 *Primitiæ eiusdem iuris diuini, cuius sunt decimæ, esse videntur, & num. 11.*
7 *Decimæ tam prædiales quam personales, licet in genere iure diuino ac naturali debeantur, iuxta tamen veram ac præcisam decimæ partis assignationem, iure tantum humano statutæ sunt, & in num. 9.*
8 *Nullum præceptum continetur in lege Euangelica, quod non sit naturalis iuris, exceptis de Sacramentis atque fidei præceptis.*
10 *Clerici decimam decimarum soluere tenentur Romano Pontifici, & quo iure.*
11 *Primitiæ secundum consuetudinem patriæ soluendæ sunt, etsi de iure naturali procedant.*
12 *Præcepta Veteris Testamenti quædam sunt iudicialia, quædam vero moralia, quædam autem ceremonialia: iudicialia, quæ nonnulli legalia appellant, pertinent ad institiam hominibus exhibendam, insque vnicuique tribuendam, ex quibus leges Veteris Testamenti censentur: & horum obseruatio iudicibus ipsis incumbebat, moralia ad dictamen legis naturalis spectant: ceremonialia autem de his agebant, quæ ad cultum diuinum, ad reuerentiam, honorem & obsequium Deo exhibendum statuebantur.*
13 *Præcepta iudicialia, & ceremonialia Euangelica lege lata omnino cessauerunt.*
14 *Hæreticum esset, existimare legem veterem seruandam esse cum lege noua.*
15 *Præcepta moralia legis Veteris adhuc vim habent, & perpetuo habebunt, non auctoritate legis Veteris, sed ex eo quod sint à natura ipsa instituta, & à Christo Iesu in Euangelio eadem ratione, qua & naturalia debuerunt, & sunt præcepta.*
16 *Præcepta iudicialia, etsi possint post Euangelicæ legis prædicationem, lege lata à Principe iterum statui, non tamen seruabuntur tanquam ex Veteri lege, sed quia nouiter lege humana constituta sunt, & n. 17.*
18 *Præcepta ceremonialia Veteris Testamenti minime possunt à Principibus Christianis noua lege lata institui.*
19 *Præcepta ceremonialia mortua sunt, & mortifera obseruantibus ea post Euangelicæ legis editum, iudicialia vero mortua sunt, non tamen sunt mortifera, quia possunt iterum à Principe statui sine peccato, ad eius principatus regimen: illud autem de ceremonialibus dictum limitatur, vt in n. 20.*
21 *Legis Veteris tria tempora in hoc sunt consideranda, vt hic latius docetur.*
22 *Lex de decimis soluendis ex ea parte qua ceremonialis fuit, vel etiam iudicialis secundum magis communem amisit vim, & obligationis ius per Euangelicæ legis promulgationem.*
23 *Illud Matth. 23.* Væ vobis scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentham, &c. *ad tempus præteritæ legis magis referendum censetur.*
24 *Ius positiuum quoad quotam decimarum imitatur legem à Deo Israelitis datam, & sic ad exemplum legis Veteris id statuit, non vero l. vetus præd. vim obligationis nunc habet, quia ipsa cessauit per aduentum Christi, & promulgationem nouæ legis.*
25 *Papa potest decimam in octauam, duodecimam aliamue partem reducere.*
26 *Papa potest ex iusta causa aliquos eximere à solutione decimarum, illiquæ decimas in aliquibus remittere, vt concessit Cisterciensibus, & multis aliis religiosis, vt in num. seqq.*
29 *Papa licet possit reducere decimam in aliam partem, & aliquos ex causa eximere à solutione decimarum, intelligitur, dum tamen id quod iuris naturalis est, sit semper saluum, nempe congrua sustentatio ministrorum Ecclesiæ: & si non poterit omnino & vniuersaliter tollere præceptum de soluendis decimis, & num. sequenti.*
31 *Consuetudo legitime præscripta an sufficiens sit ad eximendos laicos à solutione decimarum? & n. seqq. & resoluitur num. 35. in partem negatiuam quoad congruam & necessariam substentationem ministrorum, secus quoad reliquum.*
32 *Consuetudo est attendenda in solutione decimarum.*
34 *Consuetudo vel vsus non est in Hispania soluendi decimas ex opificum, negociatorumque lucris.*
36 *Consuetudo legitime præscripta minorem partem decimarum*

marum solutendi pro ea tunc valet, cum illa pars quæ soluitur, sufficiens est ad congruam sustentationem clericorum spiritualia ministrantium, alias secus.

37 *Consuetudo rationabilis, & legitime præscripta non solvendi decimas personales quando excuset.*

38 *Consuetudo quantumcunque longa nullas soluendi decimas personales, nec prædiales, non valet.*

39 *Lex 6. tit. 5. lib. 1. nouæ Collect. Reg. qua cauetur, vt non fiat nouitas exigendo decimas de illis rebus, de quibus non consueuerunt solui, defenditur ac intelligitur, & num. 40.*

40 *Consuetudo vt ex certis fructibus nulla soluatur decima, nec eius aliqua portio, vtpote de fœno, herbis, vel oleo, & similib. valet, si ex aliis redditibus superst iusta sacerdotum sustentatio.*

41 *Consuetudo immemorialis Episcopatus Placentini non soluendi decimam ex herbis, pecoribus propriis domini fundi depastis, valet.*

42 *Consuetudo immemorialis Ciuitatæn. exsistens nullam soluendi decimam herbarum indistincte, valet.*

43 *Decimæ an sint petendæ à sacerdotibus, vel deferendæ vltro ad eorum horrea, etiamsi non petantur, & numeris seqq. vbi resoluitur standum esse consuetudini in hoc.*

44 *Paulus Paris. cons. 15. n. 26. lib. 1. dicens, quod si decimæ tempore collectionis fructuum à sacerdotibus non petantur, postea peti non possint, improbatur.*

46 *Decimare debentes tenentur certiorare clericos, vt mittant pro decimis, vbi eas ad eorum horrea non tenentur deferre.*

47 *Decimare debentes an, & quando teneantur deferre decimas etiam clericis non petentibus ad horrea publica ad hoc deputata.*

48 *Decimare debentes tenentur tradere decimas clericis & scientibus, quantum iure decimarum sibi pertineat, modo leui sumptu & labore id fieri possit, secus alias, præcipue stante de hoc consuetudine: vel nulla in contrarium exsistente.*

49 *Decimare debentes, cessantibus consuetudinibus non possunt frumentum, aliosue fructus in propria horrea condere, nisi prius clerici certiores fiant, &c. & refertur litera L. Regia super hoc sancita.*

50 *Consuetudine induci potest contrarium, nempe vt laici libere colligant frumentum ceterosque fructus, & eos in propria horrea sine testibus condant, & postea decimas ministris spiritualium reddant.*

51 *Consuetudine stante non soluendi decimas, quia non fuerunt petitæ, an possint peti, vbi timeretur scandalum? & an sic non soluentes sint in statu damnationis, & num. 56.*

52 *Clerici etiam Ecclesiarum rectores decimas tenentur soluere.*

53 *Clerici à solutione decimarum possunt eximi consuetudine vel præscriptione.*

54 *Decimæ debentur Ecclesiæ ex prædiis intra eius limites exsistentibus, quæ tamen sunt alterius Ecclesiæ.*

55 *Consuetudine tamen legitime præscripta obtineri poterit libertas ab harum decimarum solutione.*

57 *Decimæ de terris Ecclesiæ quando sunt soluendæ, & quando non.*

58 *Consuetudo quod decimæ vni Ecclesiæ debitæ de iure communi alteri soluantur, valida erit.*

59 *Clerici possunt præscriptione legitima se à solutione decimarum liberare, & quomodo hoc intelligatur.*

60 *Clerici an possint sibi præscribere decimas ab aliis soluendas.*

61 *Laici veluti incapaces decimarum quasi possessionis, præscribere non possunt earum immunitatem, sed contra num. 64.*

62 *Laici contra laicum, cui essent priuilegio concessæ ante Concilium Lateranense, bene possunt eas præscribere.*

63 *Laicus potest præscribere quotam decimæ, nempe vt non soluat nisi duodecimam, vigesimam vel aliam partem.*

65 *Consuetudo legitima non soluendi decimas sufficiens censetur per cursum atque vsum 40. annor. & in ea non requiritur titulus nec bona fides, vt in n. 66.*

67 *Præscriptio non soluendi decimas vt sufficiens sit, requirit cursum 40. annorum cum titulo, vel tempus immemoriale.*

68 *Consuetudo & præscriptio qualiter distincte cognoscantur, vbi plures differentiæ inter eas remissive referuntur.*

69 *Ex præscriptione acquiritur ius priuato, siue illud trahatur ex publico, siue ex priuato: per consuetudinem vero non acquiritur ius alicui priuato, sed in publico vndecunque caussetur, & etiamsi ius trahatur ex priuato, acquiritur tamen in publico & communi.*

70 *Quandoque vnum & idem potest esse præscriptio respectu certorum, & consuetudo respectu aliorum.*

71 *Laici præscribere non possunt ius percipiendi decimas ab aliis, quia sunt huius iuris omnino incapaces.*

72 *Laici iure percipiendi decimas spoliati, & agentes interdicto recuperandæ, an sint ante omnia restituendi, & num. seqq.*

73 *Spoliatus non est restituendus ante omnia quoties ei obiicitur atque obstat exceptio, quod neque possidet, nec possidere potest.*

75 *Cap. ad decimas, de restit. spoliat. in 6. tunc obtinet, cum aduersus agentem est iuris præsumptio, & ea palam reo suffragatur: secus vero si pro reo illa iuris præsumptio non adsit, licet ipsa exsistat contra agentem.*

76 *Ad petendam restitutionem ex interdicto vnde vi, satis est præsumptionem iuris non adesse reo spoliantibus licet actori contraria sit.*

77 *Laicus spoliatus ab alio laico iure percipiendi decimas, est ante omnia restituendus, secus si ab Ecclesia vel clericis, pro quibus sit iuris præsumptio, vt hic.*

78 *Præscriptio percipiendi decimas inter alienam parochiam, ad noualia minime extenditur, nisi rationabilis causa ostendatur.*

79 *Præscriptio decimarum inducta in omnibus, vno excepto, ad illud non extenditur.*

80 *Præscribente aliquo decimas in vna villa, in qua sunt agri diuersi habentes diuersos terminos, si aliqui agri eiusdem villæ penitus inculti de nouo redigantur ad culturam, decima inde prouenienis debebitur non præscribentis sed tanquam de noualibus, illi ad quem illius villæ spectant decimæ de iure communi vel antiqua consuetudine.*

81 *Si quis ex consuetudine antiquas percipiet decimas, noualia tamen eius territorij non habebit: si vero de noualibus habeat titulum coloratum, tunc quadraginta anni sufficiunt ad præscribendum decimas noualium, sicut in aliis decimis, vt in n. 82.*

83 *Tantum præscriptum quantum possessum, & num. 113. Declaratur num. 114.*

84 *Præscriptio ad futura non extenditur.*

85 *Præscriptio est stricti iuris, & non extenditur ad non possessa, nec ad similia.*

86 *Testes si deponant aliquem percepisse decimas frumenti, & alij testes vini, non sufficient ad assignandum totum genus decimarum, sed tantum in his in quibus probant: minutæ namque, & mixtæ saltem curato manebunt, cum de his probatum non sit.*

87 *Qui præscripsit decimas maiores in vna parochia, minutas etiam videtur præscripsisse, & num. seqq. quomodo intelligatur. Limitatur n. 90. quando alius est in possessione percipiendi minutas.*

88 *Præscri-*

88 *Præscriptio facta de principali, ad accessoria & connexa inseparabiliter trahitur, & quomodo hoc intelligatur.*

Stricta dispositio relata ad ius decimarum, extenditur ad speciem sub eodem genere comprehensam, & ad rem, & ad materiam eandem, nura. 88.

89 *Præscribens decimas maiores in vno loco per tempus immemoriale, si nullus alius percepit ibi decimas minutas, poterit eas exigere.*

91 *Si vnus recipiebat decimam vini, & alter frumenti, si in vno fundo sit frumentum & vinum, is qui percipiebat decimam vini, eam habebit ex vino, alter verò decimam frumenti.*

92 *Præscribens decimas vnius agri, nempe redditus siluæ cæduæ, glandium, fœni, aut herbæ, & simil. si postea ille ager nouiter præcidatur, habere debet decimam frumenti, vel alterius fructus nunc primum ab agro collecti.*

93 *Præscribens decimam aliquorum fructuum in vno agro, nemine præscribente aliorum fructuum decimam, videtur ius decimandi in totum acquisisse.*

94 *Præscribens decimas frumenti in tali parochia, si seminetur ibi milium, vel crocus, vel herba ad tingendum commoda, quam vulgus* pastel *vocat, vel aliud, habebit decimam eorum.*

95 *Præscribens decimam vnius prædij, si de nouo ibi plantentur nuces, vel vites, habebit decimam ex fructibus illarum arborum, & de lapidibus, si de nouo ibi lapides extrahantur, vt in num. 96.*

97 *Solitus habere decimam frumenti si terra frumenti mutetur in vineam, eam habebit de vino.*

98 *Decimis olim consuetis persolui de pascuis, de eisdem ac frugum fertilitatem translatis decimæ soluendæ nunc sunt.*

99 *Si Ecclesiæ vni decima vini alicuius vineæ soluebatur, & in ea postea fiat castanetum, vel aliæ arbores fructiferæ plantentur aut nascantur, ex quibus alias regulariter de consuetudine vel præscriptione deberetur decima alteri Ecclesiæ vel Episcopo, nihilominus ipsa priori Ecclesiæ debetur.*

100 *Potest dominus fundi, etiam cum contradictione curati, vineam in agrum arabilem mutare, vel è contra, nec curatus poterit se opponere; Quandoquidem decima fructuum nouorum eidem soluenda est, cui & antiquorum eiusdem fundi.*

101 *Præscribens decimas vnius partis fundi, si postea fiat noualis alia pars eiusdem fundi, an, & quando præscripsisse censeatur decimas huius partis noualis, & num 102.*

103 *Præscribens quasdam decimas in nemoribus vel pascuis, si illæ redigantur ad culturam, habebit & nouales; idem est in consuetudine, vt in num. 104. nisi decima aliorum fructuum Ecclesiæ parochiali solui consueuerat, vt in num. 105.*

104 *Consuetudo ex sui natura in vniuerso quæritur, hoc est, in omni fructu.*

106 *Vnum prædium potest esse partim decimale vni Ecclesiæ, & partim alteri.*

107 *Si vna Ecclesia vel parochia recipiat ex consuetudine decimam de blado, alia de vino, & terra bladum reddens mutetur, & vinum reddat, & è conuerso, quæ percipiebat de blado, percipiet de vino, & è conuerso.*

108 *Exercens vnum actum iurisdictionis animo acquirendi vniuersalem in loco, videtur in totum iurisdictionem acquirere, dummodo alius non sit in possessione generali.*

109 *Qui præscripsit iurisdictionem in vno territorio, poterit illa exercere aduersus aduenas & forenses, quamuis aduersus illam nuncupatim non præscripserit.*

110 *Effectus iurisdictionis causatæ à iure reali, extenditur ad omnes illos, aduersus quos præscriptiū non fuit.*

111 *Qui præscripsit ius eligendi in certa Ecclesia, censetur & præscripsisse ius postulandi, alio non exsistente in possessione postulandi.*

112 *Qui præscripsit decimas personales habitantium in tali loco, si quis de nouo venerit, & ibidem habitauerit, ab eo quoque decimas habebit, contra Rebuff.*

115 *Præscribens omnes decimas talis villæ, vt de vniuerso, noualia quoque habebit.*

119 *Priuilegium Ecclesiasticæ personæ concessum de decimis percipiendis, noualia comprehendit: sed contra n. 120. cum seqq. Secus si laicis concedatur, vt in n. 117. Limitatur n. 118. si ius decimandi in vniuerso aliquo territorio, vel in aliqua villa concedatur. Item num. 119 limitatur, quando præter decimam, etiam ius decimandi concessum reperitur, vel quando ex longa obseruantia inuestitura ita interpretata fuit per longa tempora, vt hic.*

121 *Priuilegium est restringendum, quatenus concernit ius tertij, licet quando agitur de solo priuilegio Principis concedentis, latissimè sit interpretandum, vt in num. 122. & 123.*

114 *Cap. ex parte tua, 27. in ord. de decimis, intellectus.*

125 *Priuilegium Papæ concedentis omnes & quascunque decimas, vel omnem decimationem talis territorij, comprehendit noualia.*

126 *Priuilegium alicui concessum, quo is eximitur à solutione decimarum ex fructibus noualium, intelligendum est de his noualibus, in quibus alter non habet tempore dati priuilegij quasi possessionem iuris percipiendi decimas, ne illi fiat præiudicium præter concedentis intentionem, & num. 127. ampliatur in noualibus tempore datæ immunitatis processis, ex quibus decimæ debitæ fuissent alteri, & quomodo hoc intelligatur.*

128 *Priuilegium concessum alicui de non soluendis decimis de noualibus, quomodo intelligatur.*

129 *Priuilegium immunitatis concessum, alicui à solutione decimarum ex agris antiquitus cultis, an intelligatur in præiudicium eorum, qui sunt in quasi possessione percipiendi decimas ibidem.*

130 *Priuilegium non soluendi decimas simpliciter concessum, ad noualia non extenditur, & n. 131. Limitatur, si priuilegium concedatur de non soluendis decimis de laboribus propriis, quia extenditur ad noualia, quæ propriis fiunt manibus, & de his noualibus semel factis nunquam decima soluetur, vt in num. 132.*

133 *Religiosi omnes, tam exempti, quam non exempti, de possessionibus suis, tam acquisitis, quam acquirendis, decimas integras soluere debent illis Ecclesiis, quibus eadem possessiones & terræ sunt decimabiles, nisi speciali iure vel priuilegio sunt muniti.*

134 *CisterciensES, Templarij & Hospitalarij, decimas laborum suorum, quos propriis manibus vel sumptibus impendunt, soluere non tenentur: cæteri vero religiosi de noualibus suis, quæ propriis manibus & sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorū, & de hortis suis decimas soluere non tenetur?*

135 *Priuilegium de non soluendis decimis religiosis concessum, renocatur, si ex postfacto incipit nociuum esse. Religiosi priuilegiati de non soluendis decimis eas tenentur soluere de possessionibus acquisitis post Concilium Lateran. etiamsi eas propriis manibus & sumptibus excolant.*

137 *Hæreticum & impium esset asserere, posse laicos denegare Sacerdotibus decimarum solutionem iustissima lege debitam, etiamsi diuites sint.*

138 *Decimæ debitæ non sunt negandæ Sacerdotibus, etiam-*